
De droogte in combinatie met de langdurige winter- en voorjaarskoude is dit jaar wel zeer abnormaal geweest. Dat heeft ook consequenties voor de weidevogels.

Marc van Houten

Over de invloed van droogte op broedsucces van weidevogels

Het KNMI heeft in de periode tussen juli vorig jaar en april dit jaar iets meer dan de helft - 330 mm - neerslag gemeten die normaal gesproken - 620 mm - valt. Hiermee was dit het op één na droogste tijdvak van deze eeuw. Alleen in de periode juli 1971 tot en met maart 1972 was de neerslag nog geringer: 321 mm. Dat dit tijdvak qua droogte blijkbaar niet lang genoeg was, bleek uit de erop volgende maand april. Met gemiddeld acht millimeter neerslag, tegen vijftig normaal, was deze maand volgens weerdeskundigen extreem droog te noemen. Hiermee was april '96 de droogste aprilmaand van deze eeuw. Door de in de grond zittende vorst en de extreme droogte, konden de Kieviten en later ook de grutto's op de weilanden nog niet volop voedsel vinden; het bodemleven bleef nog lang achter bij wat gebruikelijk is in het vroege voorjaar. Gevolg hiervan was dat Kieviten en zelfs grutto's op de meest vreemde plaatsen aan het foerageren waren, zoals in wegbermen, bosranden, plantsoenen en de wat grotere tuinen. In de tweede week van maart werden er in de tuin van een groot landhuis, langs de Vecht, onder een dikke beuk zelfs drie voedsel zoekende wulpen waargenomen. Het uitkomstsucces van eieren kan bij weidevogels van jaar tot jaar sterk wisselen, onder andere onder invloed van weers-

omstandigheden. In hoeverre hebben kou en droogte in 1996 invloed gehad op het broedsucces van onze weidevogels, en dan speciaal de Kievit en de grutto? De volgende invloeden zijn denkbaar:

1) Invloed van het weer op het vestigingstijdstip (uitstel of vertraging van de eileg).

Voor de vroegste broedvogel onder de weidevogels, de Kievit, geldt dat het weer eind februari - begin maart bepalend is voor de legdatum van het eerste ei. Zo is de gemiddelde vinddatum van het eerste ei na een strenge winter op 22 maart. Na een zachte winter wordt het eerste ei gemiddeld op 16 maart gevonden. In 1996 zijn de eerste Kievitseieren op 23 maart gevonden, door de lange koude winter zijn de vogels (ook) dit jaar later gaan nestelen.

De eerste gruttonesten zijn er eind maart al, maar de meeste grutto's beginnen in ons land met broeden tussen de tweede en derde week van april. Bij hun aankomst in ons land zijn de grutto's de eerste paar weken vrijwel constant bezig met opvetten voor het komend broedseizoen. Juist voor het vrouwtje is dit van belang, ze heeft immers een fikse hoeveelheid reserves nodig voor het produceren van de eieren. Dit jaar echter bleek het steeds moeilijker om aan voedsel te komen. Hierbij is niet alleen de

hoeveelheid een belangrijke factor, maar bovenal de bereikbaarheid van het voedsel. Omdat de bovenste laag steeds droger werd, kwamen zij met hun lange, dunne en daardoor kwetsbare snavel niet of moeizaam door de harde bodem.

Een aantal voedselsoorten, zoals regenwormen, zakt bovendien met het water mee. Juist deze regenwormen zijn van cruciaal belang, aangenomen wordt dat zij een hoge voedingswaarde bezitten.

Dit jaar werd het merendeel van alle nesten in de laatste week van april gevonden. Een late start van de eileg wordt echter gedeeltelijk gecompenseerd, doordat er meer vogels tegelijk gaan leggen en hoeft dus niet per definitie een verlating van het (totale) broedseizoen te betekenen.

Nadeel van laat broeden is, dat als er een legsel verloren gaat, bijvoorbeeld door predatie, de lengte van het broedseizoen wel met één of twee weken kan worden verlengd. Hierdoor blijft er weinig ruimte over voor een vervolglegsel, grutto's houden daar rond 10 mei al mee op.

2) Invloed van de terreingesteldheid op de vestigingsplaats.

Dat de koude en de droogte in april sporen in de natuur nalieten was ook in het weiland op te merken. In april was de groei van het gras nog nauwelijks op gang gekomen. De Kievit maakt

een open nest in meestal vrij korte vegetatie of op een kale akker. Het lang kort blijven van de vegetatie gaf voor de Kievit geen probleem in nestplaatskeuze.

Anders was het met de grutto gesteld, die doorgaans in langer gras nestelt. Doordat langer gras dit voorjaar niet aanwezig was bleef er voor de eerste broeders niets anders over dan af te wijken van de karakteristieke nestbouw. Nesten die gevonden werden waren veelal open van structuur, waarbij de eieren duidelijk zichtbaar tentoongesteld werden.

3) Invloed van het weer op het tijdstip van beheershandelingen (weiden, maaien) en de daarmee samenhangende kans op broedsucces.

Door het lang koud zijn van de afgelopen winter was het grasland al vroeg begaanbaar. Juist doordat de grasmat lang bevroren was konden de zware machines voor de emmissiearme mestaanwending al vroeg in het jaar hun mest het land injecteren. Hiermee was het merendeel van de mest al voor eind maart de grond in. De meeste boeren waren dus al klaar met mestrijden voor het broedseizoen echt begon. Door het langzaam op gang komen van het grasgroeiproces werd dit jaar relatief laat beweid en gemaaid. Door de trage grasgroei was de periode tussen de voorjaarswerkzaamheden en de eerste maaisnede langer dan gebruikelijk. De meeste boeren zijn in de polders pas begin juni massaal gaan maaien, hetgeen bijna een maand later was dan in 1995. Ook zijn de koeien veel later dan normaal naar buiten gegaan. Dit is ongetwijfeld goed geweest voor de broedende vogels, welke vrij lang ongestoord hebben kunnen broeden. Echter ook voor hun uitgekomen kuikens. Deze zullen gemiddeld

ouder zijn geweest tijdens het maaien dan in voorgaande jaren.

4) Invloed van het weer op de overlevingskansen van (jonge) kuikens.

Jonge Kieviten lopen vaak in land met korte vegetatie, zij moeten het voornamelijk hebben van de prooien die zich laag bij de grond bevinden. De juveniele grutto's hebben juist een voorkeur voor hooiland dat vrijwel aan maaien toe is. Later in het seizoen vertonen oudere grutto's zich wat vaker in open terrein en zijn dan ook aan te treffen op gemaaid of beweid land.

Bij warm en droog weer zijn de voedselomstandigheden voor weidevogelkuikens ongunstig. Naarmate het seizoen vordert, droogt de grond verder uit en trekken de wormen zich dieper in de bodem terug. Zo kan in droge voorjaren de bodem veranderen in een ondoordringbaar oppervlak.

Uit onderzoek is gebleken dat er bij de Kievitkuikens verband bestaat tussen de conditie-waarde en de hoeveelheid regenval in de maand mei. In de droge voorjaren kwam veel vaker groeiachterstand voor dan in natte, een aanwijzing dat in natte jaren de voedselomstandigheden beter zijn.

Kortweg kun je zeggen dat het meest ideale kuikenweer bestaat uit een afwisseling van natte en droge perioden, waarbij de droge perioden bij voorkeur binnen de daglichtperiode dienen te vallen. Of het aantal jongen dat vliegvlug is geworden groter is dan in andere jaren valt moeilijk te zeggen. Kleine, pas uitgekomen, kuikens groeien beter laat in het voorjaar (warmer), terwijl grote kuikens juist vroeg in het seizoen harder groeien.

De eerste regen van enige betekenis viel zo begin mei, mogelijk dat toen pas het insectenleven op gang gekomen is. Of dit "op tijd" voor de kuikens was is

moeilijk te zeggen. Juist onder de Kievitkuikens zijn vermoedelijk de meeste slachtoffers gevallen door het lage voedselaanbod. Aan de andere kant kunnen Kievitkuikens gemakkelijk een of twee dagen zonder voedsel overleven, zij hebben dan ook niet zo'n haast om vliegvlug te worden, zo'n vijf weken.

Dit in tegenstelling met de kuikens van de grutto, welke sneller groeien, binnen vier weken zijn deze vliegvlug. Zij moeten dus in kortere tijd relatief veel voedsel opnemen. Het nadeel hiervan is, dat zij minder goed tegen voedsel schaarste kunnen. Het is moeilijk te overzien hoe de verschillende invloeden samen het broedsucces van de weidevogels beïnvloed hebben. In relatief natte gebieden is het resultaat wellicht beter geweest dan in droge(re) graslanden. Als reactie van dit seizoen hoeven we ernstige veranderingen in de weidevogelgebieden voor volgend voorjaar niet te verwachten. Pas als het jaren achtereen te droog of te nat is, treden veranderingen op binnen de weidevogelgemeenschap. Is het echter niet zo dat als we de weidevogels jaarlijks volgen er niet één voorjaar "normaal" is?

LITERATUUR:

Beintema, A.J. & G.J.D.M. Müskens, 1981. De invloed van beheer op de produktiviteit van weidevogels. Rapport R.I.N. no. 81-19, Leersum.

Beintema, A.J., 1984. Het weer en de weidevogels. *Vogels* 16(2): 54-56.

Beintema, A.J., O. Moedt & D. Ellinger, 1995. Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels. Schuyt & Co, Haarlem.

Groen, N.M., 1992. De broedbiologie van de Grutto in een Noordhollands weidevogelreservaat. *De Graspieper* 13(1): 13-19.

Tijssen, W., 1991. Het eerste Kievitseizoen en de elfstedentocht. *De Graspieper* 11(4): 70-171.